

“Ona-bola” tuzilishiga munosabatlarni o’rganish natijasida o’ziga ona sifatida munosabat shkalasi bo’yicha:

- 11 nafar ayol eyforik tip;
- 6 nafar gipogestagnozik tip;
- 13 nafar ayol optimal tip;
- 2 nafari depressiv tip;
- 3 nafar ayolda xavotirli tipga mansub natija qayd etildi.

Bolaga munosabat shkalasi bo’yicha:

- 12 nafar ayol xavotirli tip;
- 16 nafar ayol optimal tip;
- 4 nafari eyforik tip;
- 3 nafari gipogestagnozik tip.

Ko’krak bilan emizishga munosabat shkalasi bo’yicha:

- 3 nafar ayol depressiv tip;
- 4 nafar ayol xavotirli tip;
- 20 nafar ayol eyforik
- 8 nafari gipogestagnozik tip ekanligi qayd etildi.

Atrofdagi odamlarning fikriga va qarashlariga munosabatini aniqlash natijalari quyidagicha, eriga munosabatda:

- 14 nafar ayol optimal tip;
- 4 nafar ayolda gipogestagnozik tip;
- 17 nafar ayolda eyforik tip ekanligi aniqlandi.

Yaqinlariga munosabatni aniqlash natijalari quyidagicha:

- 32 nafar ayol optimal;
- 3 nafar ayol gipogestagnozik tip.

Begonalarga munosabatda:

- 13 nafar ayol xavotirli tip;
- 13 nafari eyforik;
- 5 nafari gipogestagnozik tip;
- 4 nafari optimal tip ekanligi qayd etildi.

Olingan natijalarni xulosa qiladigan bo’lsak, hayot tarziga munosabatda 17% ayolda xavotir, tug’ruqqa munosabatda 3% xavotir, 2% depressiya, bolaga munosabatda 34 % xavotir, ko’krak bilan emizishga munosabatda 5% de-

pressiya, 7% da xavotir, begonalarga munosabat shkalasi bo’yicha 38% xavotir aniqlandi.

Mazkur natijalarda tug’ruq jarayoni va tug’ruqdan keyingi holatlar bo’yicha ayrim ayollarning xavotirni his qilayotganliklarini aniqladik.

Homilador ayollarda tug’ruq jarayonida va tug’ruqdan so’ng kuzatilishi mumkin bo’lgan ruhiy va xavotirli-depressiv buzilishlarni davolashda tibbiy va psixologik yordam ko’rsatish lozim.

Tug’ruqdan so’ng rivojlanishi mumkin bo’lgan xavotirli-depressiv buzilishlarning oldini olish o’ta muhimdir. Buning uchun homilador ayollarni psixolog ko’rigidan o’tkazish zarur.

Bundan ko’rinib turibdiki, homilador ayollar hissiy-emotsional sohasida yashash sharoitlari bilan bog’liq birmuncha qiyinchiliklarni his qilyaptilar. Bu qiyinchiliklar shaxs emotsional, motivatsion va irodaviy sohasida o’zgarishlarni keltirib chiqaradi. Mazkur o’zgarishlar shaxslararo munosabatlarda, oilaviy munosabatlarda, mehnat sharoitlarida va shaxsning o’z-o’zini baholash jarayonlarida yaqqol namoyon bo’lishini ko’rish mumkin. Bu kabi salbiy o’zgarishlarni tibbiy muolajalar bilan bir qatorda psixologik tadbirlar bilan bartaraf qilish maqsadga muvofiq.

Demak, yuqoridagi tadqiqot natijalaridan quyidagilarni xulosa qilishimiz mumkin:

1. Organizmda kechadigan har qanday fiziologik o’zgarish inson psixikasiga sezilarli ta’sir ko’rsatadi va homiladorlik holati bilan bog’liq xususiyatlar shaxs emotsional holatlarida yaqqol namoyon bo’ladi.

2. Barcha homilador ayollar psixodiagnostik tekshiruvdan o’tishi va natijalar asosida korreksion psixoterapevtik muolajalarda qatnashishi zarur.

3. Homilador ayollar uchun psixodiagnostik dastur to’plam ishlab chiqish kerak. Bu to’plam o’z ichiga ijtimoiy soha, shaxsiy-emotsional soha, psixofiziologik soha yo’nalishlarining diagnostik vositalarini qamrab olishi kerak.

Adabiyotlar

1. Абрамова Г.С. Психология в медицине. -М.: 2000. -С. 272.
2. David G. Myers “Psychology”. NY, 2010. WORTH PUBLISHERS. -P. 118.
3. Добряков И.В. Перинатальные аспекты психологии и психотерапии семьи. // Семейный диагноз и семейная психотерапия. СПб. 2003. -С. 234.
4. Luqmonov A. Emotsional kechinmalarning homiladorlik xususiyatlariga ta’siri. “XXI asr psixologiyasining nazariy va amaliy muammolari”ni o’rganishga bag’ishlangan konferensiya to’plami. -T.: 2012. 154-b.

REZYUME

Mazkur maqolada homilador ayollarning hissiy-emotsional sohasiga ta’sir qiluvchi omillar tahlil qilingan. Shuningdek, homilador ayol munosabatlarni aniqlashga qaratilgan psixologik tadqiqot natijalari keltirilgan.

РЕЗЮМЕ

В статье проанализированы факторы влияющие на эмоциональную сферу беременных женщин. А также приводятся результаты психологического исследования сферы взаимоотношений беременных женщин.

SUMMARY

The article analyzes the factors affecting the emotional environment of pregnant women. There have been presented the results of a psychological study aimed at identifying the relationships of pregnant women.

ТАЛАБАЛАРДЫҢ КӘСИПЛИК СЫПАТЛАРЫН КӘЛИПЛЕСТИРҮДЕ МИЛЛИЙ КӘДРИЯТЛАРЫҢ ТУТҚАН ОРНЫ

К.А.Кутлымурадов - оқытушы

Нөкис темир жоллары транспорты кәсіп-өнер колледжи

Таянч сўзлар: жахон ҳамжамияти, малакали кадрлар, инсоний фазилатлар, умуминсоний қадриятлар, қариндош-уруғлар, ҳаёт тажрибаси, ота-оналар насиҳати, ноқобил фарзанд, тарихий аъёналар.

Ключевые слова: мировое сообщество, квалифицированные кадры, человеческие качества, общечеловеческие ценности, родство, жизненный опыт, родительский совет, ребёнок-инвалид, исторические традиции.

Key words: world community, qualified personnel, human qualities, universal values, kinship, life experience, parental advice, disabled child, historical traditions.

Күн сайын раўажланып, жәхән жамийетшилигинде хәдден тыс өз экономикалық хәм сиясий орнына ийе болып атырған нәўқыран Өзбекстанымызды жәнede раўажландырыў, сондай-ақ оны дүньяға танытыўда қәнигели кадрларға болған зәрүрликти қанаатландырыў талап етиледі. Республикамызда

жоқары тәлим оқыў орынларында түрли тараўлар хәм бағдарлар бойынша талабалар билим алады. Талабалардың ең дәслепп инсаныйлық пәзийлетлерди қәлиплештирүде, оларды тәртип-интизамлы, тураклы, мәдениятлы, билимли, тәжрийбели, хұжданлы, сондай-ақ өз кәсибининң жетик устасы болып жетисиўинде,

оларга берилип атырган таълим-тәрбия процессинде миллий қадриятларимиздың орны айрықша. Жоқары таълим оқыў орынларында талабалар билим алыўға кирисер екен, оларға таълим-тәрбия бериўдиң даслепки күнинде-ақ қадриятлар ҳаққында жетерлише түсиниклер пайда етиў керек. Хош “қадрият” өзи не?-деген сораў туўылыўы табиий, әлбетте.



Негизинде қадриятлар өз ишине алыў көлемине қарай миллий қадриятлар, территориялық қадриятлар ҳәм улыўма инсаныйлық қадриятларға бөлинеди. Миллий қадриятлардың сәўлелениўи ҳәм раўажланыўы ҳәр бир миллеттиң өзине тән тарийхы, тили, мәдениаты, әдеплилик ҳәм психологиялық пәзийлетлери, жасаў шараты, турмыс тәризи, ислеп шығарыў формасы менен байланысly. Миллий қадриятлардың ҳәр бир көринисин узак тарийхый раўажланыўдың өзине тән қасийетлерин терең үйрениў арқалы ғана туўры түсинип алыўы мүмкин.

Миллий қадриятлар- раўажланыўы ҳәр бир миллет ҳәм иллетлердиң өзине тән ҳәм сәйкес тарийхы, тили, дини, мәдениаты, әдеплилик ҳәм психологиялық пәзийлетлери, жасаўы ҳәм турмыс тәризи, ислеп шығарыў искерлиги менен байланысly. Миллий қадриятлардың ҳәр бир көринисин узак тарийхый раўажланыўдың өзине сай қасийетлерин терең үйрениў арқалы туўры түсинип алыў мүмкин.

Территориялық қадриятлар- бул курамы жағынан бир-бирине жақын болған шараятларда жасаған ҳәм мийнет еткен, тарийхы тутас болған мәмлекетлер ҳәм халықларда ушырасады. Жақын қоңсы-қошашылық, миймандослық, балажанлық, үлкен ҳәм кишилерге бирдей ҳүрмет етиў, туўған-туўысқанлар, дос-жоралар менен жақын қатнаста болыў, ашық кеўиллилик, сақыйлық, хадал менен харамды парықлаў. Миймандослық менен байланысly урп-әдетлерин аймақтың ҳәмме жеринде кең тарқалған жақсы әдетлер болса да олар түрли жайларда бир-биринен парық етеди.

Улыўмаинсаныйлық қадриятлар- деп барлық инсанлардың тарийхы, мийрасы, раўажланыўы, келешеги ҳәм мәпи ушын зәрүр болған тутас, улыўмалық орталық ҳәм пайда тийкарында шөлкемлескен, раўажланыўдың жаңа басқышында ҳәм ҳәммениң мәпине сай келетуғын жәмийетлик, сиясий, мәнәўий ўақыялар ҳәм байлықларға айтылады. Улыўмаинсаный қадриятлар жәмийет ҳәм адамзат уруғы ушын ең қадирли ҳәм ҳәм улыўма сиясий әхмийетке ийе болған қубылыслар ҳәдийселер, сапасы ҳәм басқалардың атына ғана емес, бәлким олардың сиясий қадирин билдириўде қолланылатуғын түсиник болып есапланады.

Өзбек ҳәм Қарақалпақ халықларының таълим ҳәм тәрбия системасында тарийхый жақтан дүзилген өзине тән өзгешеликлери болып, олар себепли жасларымыз басқа миллет жасларынан ажыралип турады. Бул қадриятлар путкил инсаният тәрәпинен қолға киритилген пән, техника, илим ҳәм мәденият, сиясий-реформалық ишлеп шығарыў мүнәсибетлерин раўажландырыў барысындағы жаңа тәрәплер, олардан дурыс пайдаланыўға хызмет етеди. Бул барыста қандай да бир шегиниўлерге, миллий қәтеликке жол қойыў

үлкен жоғалтыўларға алып келиўи мүмкин. Қадриятларға шын кеўилден түсиниў, олардан жәмийетлик, тәрбиялық мәселелерди шешиўде нәтийжели пайдаланыў ҳәзирги күндеги көплеген машқалаларды шешиўдиң әхмийетли шәрти. Гөдек туўылғанынан баслап өсип, жәмийетке араласа баслайды, инсан болып жетиседи ҳәм усы ўақыт арасында жәмийет оған ҳәр қыйлы ҳәдийселерди, қубылыслар ҳаққында түсиник берип барады. Соның арасында адам жәмийеттиң берген ҳәр қыйлы тәрбияларын алады. Сол өсип раўажланыў барысында адамның сыртқы орталығы қандай болса, сол адамда сондай тәрбия қәлиплеседи. Егер де инсан жәмийеттиң тәрбиясынан ақыйлы жақтан дурыс пайдаланып билсе, өмирде өз орнын яғный турмыста да, қәсип таңлаўда да өз жолында қәтелеспей сүйген қәсиби маманы болып, ата-бабаларымыздан қиятырған миллий қадриятларымызды сақлап қалады.

Талабалардың миллий қадриятларымыздың қәсиплик сыпатларын қәлиплестириўде биринши нәўбетте жасы үлкен уллы қариялар, көпти көрген ақсақаллар, ақыл менен ҳәр исте мәсләхәт бере алатуғын устазлар, жасларға үлкен тәрбиялық тәсир көрсете алатуғын аламлар арқалы, қарияларды ҳүрмет етиў, олардан сабақ алыўын, турмыс тәжрийбесин үйрениў, мәнәўий камал табыўы ушын жаңа имканиятлар излеўге ҳәрәкет етиў керек. Соның менен бирге туўылып өскен, камалға жеткен ана журтын, ата-анасын ҳүрмет етиў, олардың ҳәр бир гапине, үгит-нәсиятын уғып алыўы, кулак тутыўы ҳәм үлкен мәнәўий қадриятлардан бири болып табылады. Олар турмыстың көп аўыр –жеңилин көргени себепли, перзентлериниң келешегин де олардан гөре көбирек ойлайды. Бул турмыстың тереңнен билмеўи, өмирдиң түрли машқаласына жеңил-желпи қараўдың ақибети. Бул дәўир ишинде олар мәнәўий жетилисиўди ҳәм көп имканиятларды қолдан шығарып қояды. Соның ушын үлкен мәнәўий қадрият бўлмыш ата-ананы ҳүрмет етиў әдебин туўры түсиниў зәрүр. Бизге мәлим, әсиресе талабалық дәўирден баслап шахстың қәсиплик түсинигиниң қәлиплесиўи, қәсипке бағдарлана баслайды. Қәсипке мүнәсибет, қәбилет, көнликпеден ибарат. Талабалық дәўири өспиримлик дәўирдиң өзине тән қәсийетлери ҳәм курамалы басқышлардан биридур. Себеби сол дәўирде шахста қәсиплик билим, көнликпе ҳәм бир қатарда қәсиплик сыпатлар ҳәм орын ийелейди. Талабалардың қәсиплик сыпатлары экономика, сиясий, мәдений шараятлар тәсиринде өзгериўшең түрлерге бөлинеди. Талабаларды тәрбиялаўдың соңғы нәтийжесине қарай жеке, ҳәр күнги бәрхә өзгериўшең тәрбиялық ўазыйпаларды шешиў жолы менен ерисиледи. Талабалар қәсипке болған қызығыўшылығын мүнәжликлерин, оқыў орнындағы қәнигелерден сорап, билип өзиниң кемшиликлерин толықтырып барыуы зәрүр. Себеби ҳәр бир талабалардың қәсиплик сыпатларын өзінде үйренип, толықтырып барса сол талаба ертенги күни өз келешеги жолында өзи де биреўге үлгили қәсип ийеси болып жетилеседи.

Мақала соңында соны айтып өтиў орынлы, Жоқары оқыў орынлары ҳәм қәсип-өнер колледжлерде талабалар қайсы билим тараўы, таълим бағдары болмасын талабалар арасында таълим-тәрбия жумысларын алып барғанда ҳәмде түрли байрамлар, жәмәәтшилиқ тадбирлери, байрам, ҳайытлар, сейиллер, жарыслар, таңлаўлар өткерилгенде миллий-мәнәўий қадриятлар мақсетти үйретиўде талабалар қәсиплик сыпатларын сәўлелендириўде, өмирде өз орнын табыўда миллий қадриятлардың тутқан орнын ҳеш қашан умытпаўымыз керек болады.

Әдебиетлар

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг Фармони. Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича Ҳаракатлар стратегияси тўғрисида /Расмий нашр/ Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги. - Т.: "Адолат", 2017. 112- б.
2. Туленов Ж. Қадриятлар фалсафаси. - Т.: "Ўзбекистон", 1998. 96-б.
3. Миллий қадриятларимизни талабаларнинг касбий сифатларини шакллантиришда тутган ўрни. - Т.: "Маънавият", 2008. 70-71-б.
4. Рустамов А. Адиблар одобидан адаблар. - Т.: "Маънавият", 2003. 40-46-б.
5. Алиқулов Х. Маънавий-ахлоқий қадриятлар мутафаккирлар талқинида. —Андижон: 2003. 6-7-б.

РЕЗЮМЕ

Маколада талабаларга таълим-тарбия бериш, шунингдек уларни касбий сифатларини шакллантириш жараёнида қадриятлар ҳақида тасаввурлар ҳосил қилиш тамойиллари келтирилган.

РЕЗЮМЕ

В статье изложены вопросы воспитания студентов и принципы построения концепции ценностей в процессе обучения студентов и формирования их профессиональных качеств.

SUMMARY

The article outlines the issues of students' education, the principles of constructing the concept of values in the process of teaching students and the formation of their professional qualities.

ЗАМОНАВИЙ ДАРСЛИК ТАЪЛИМ ТЕХНОЛОГИЯСИНИНГ АХБОРОТЛИ МОДЕЛИ СИФАТИДА

(“Материаллар қаршилиги”, “Техник механика” ва “Қурилиш машиналари ва жиҳозлари” фанлари мисолида)

А.Набиев - техника фанлари номзоди, доцент

Тошкент кимё технология институти

Таянч сўзлар: дарслик модели, эгилувчанлик тамойили, дидактика, матн, тасвирий материал, йўналтирувчи аппарат, интерфаол, конструкция, эпюра.

Ключевые слова: учебник, гибкость, дидактика, текст, иллюстрированный материал, справочное оборудование, интерактивный, дизайн, эпюра.

Key words: textbook, flexibility, didactics, text, illustrated material, reference equipment, interactive, design, epyura.

Ўқув адабиётлари янги авлодини моделлаштириш жараёни тадқиқоти замонавий дарслик қиёфасини шахс кўз ўнгиде яхлит, тўлақонли тасвирлашни такозо этади.

Муаллиф ўзининг илмий изланишлари ва кўп йиллик педагогик тажрибасига таяниб замонавий дарсликни қуйидаги йўсинда таърифлайди.

Замонавий дарслик - Давлат таълим стандарти талаблари асосида яратилган фан дастурида белгиланган асосий ўқув-билув материалларини камраб олган, миллий истиқлол ғояси сингдирилган, дидактика тамойилларига таянган, муайян тадқиқот мавзуи ва тадқиқот метод (усул, услуб)ларига эга бўлган ҳолда этикодга айланган билим, кўникма ва малакалар, сифатнинг таянч мажмуи ҳисобланган компетенцияни шакллантириш ва таълим олувчилар томонидан мустақил ўзлаштириб олишга ва керакли ўқув-билув материалларини мустақил излаш ва топишга, амалий фаолиятда қўллашни ўргатиш ва ижодий қобилиятларни ривожлантиришга ҳамда таълим олувчиларнинг маълум фазилатларини шакллантиришга йўналтирилган ҳолда педагогик ва ахборот технологиялари асосида яратилган, зарурий ҳолларда эса замонавий ишлаб чиқариш билан ҳамоҳанг тарзда эгилувчанлик ва ўзгарувчанлик хусусиятларини намоён эта оладиган билим манбаидир.

Ушбу таърифнинг мазмун-моҳияти замонавий дарсликнинг нечоғли мураккаб ахборот манбаи эканлигини, уни яратиш жараёнида ушбу мураккабликни ихчамлашган, соддалашган кўринишларда ифодалаш, яъни моделлаштириш мақсадга мувофиқлигини тасдиқлайди.

Дарсликда асосан фаннинг илмий, назарий-амалий жиҳатлари, таълим мақсадлари, тадқиқот мавзуи ва метод (усул, услуб)лари, ўқув материаллари, дидактик материаллар, таълим бериш ва таълим олиш технологиялари қабилар изчил, динамик моделда матнли шаклда - ёзма тизимда мақсадли баён этилади.

Агар шундай қиёслаш жоиз бўлса, дарслик дастурда белгиланган мазмунни амалга ошириш сценарийси вазифасини бажаради, матн эса ушбу сценарийнинг режаси ва ўзагини ифодалайди ҳамда асосий, қўшимча, тушунтириш ва амалий матнлар мажмуаси тарзида таркибланади [1].

Техника таълим йўналишлари учун яратилган ўқув адабиётлари янги авлодининг асосий матни деганда таълим олувчи томонидан ўрганилиши ва ўзлаштирилиши мажбурий ҳисобланган ўқув-билув материаллари

- асосий қонунлар, қоидалар, аксиомалар, теоремалар, леммалар, моделлаштиришда қўлланиладиган асосий чекланишлар, асосий ҳисоб формулалари, номланишлар, атамалар, шахсларнинг исм-шарифлари, муҳим тадқиқот натижалари сингари муҳим билимлар манбаи тушунилади [2, 3, 4].

Асосий матнда қуйидагилар асосланган ҳолда изчил, динамик тарзда баён этилиши мақсадга мувофиқдир:

- фаннинг асосий атамалари ва тушунчалари;
- кишилиқ жамияти ҳамда табиатда содир бўладиган ҳодисалар, воқеалар ва жараёнларга ҳос қонунлар, қонуниятлар, аксиомалар, тамойиллар ҳамда уларнинг натижалари;
- дунёқарашга онд мафкуравий тахлилий умумлашмалар ва баҳолаш натижалари;
- реал иқтисодиёт тармоқлари ва соҳаларидаги етакчи ғоялар, йўналтирувчи мақсадлар ва долзарб йўналишлар;
- ҳодисалар, воқеалар ва жараён (технологик, механик, физик, кимёвий ва шу қабил)лар, ихтиролар ва кашфиётлар, назарий ва тажрибавий-амалий илмий изланиш-тадқиқотларни бошлашга асос бўладиган чекланиш (гипотеза)лар ёки изланиш-тадқиқотлар натижасида олинган далиллар ва шу қабилар.

Бундан ташқари асосий матнда бевосита таълимда қўлланилаётган ўқув лаборатория ва устахона жиҳозлари, мосламалар, асбоб-ускуналар ва шу қабиларнинг конструктив тузилиши, ишлаш принципи, технологик жараёнларнинг кетма-кетликлари назария ва амалиёт бирлигини сақлаган ҳолда қисқа, тушунарли ҳолда матнли кўринишларда акс этишлари ҳам мумкин. Шунингдек, асосий матн таркибига кирган ўқув-билув материаллари бўлим, боб (модуль) ёки мавзулар сўнгиде ҳулосаланган ва умумлашган тарзда ифодаланмоғи лозим.

Асосий матнда ўқув дастури талабларига мувофиқ ўзлаштириш мажбурий бўлган ўқув-билув материаллари матнда мумкин қадар ажратиб кўрсатилмоғи мақсадга мувофиқдир, акс ҳолда материалларни муҳимлилик даражаси бўйича фарқлай олиш ва эслаб қолиш қийинлашади, таълим олувчиларни ўзлаштириш жараёни толиқтиради.

Қўшимча матн дарслик ва қўлланмаларнинг асосий матнини мустаҳкамлаш, чуқурлаштириш ва